

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมีการจัดประเภทของอุตสาหกรรมด้านต่างๆ พนบว่ามีบทบาทนำเงินตราต่างประเทศอยู่ในระดับที่ 1 ถึง 3 จาก 10 อันดับแรกของอุตสาหกรรมทั้งหมด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554) ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตในท้องถิ่น สร้างความเจริญไปสู่ท้องถิ่น มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้า เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก อีกทั้งคาดการณ์กันว่าจะมีบทบาทมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากทุกภาคส่วนเริ่มมีการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งรัฐบาลมีนโยบายหลักคือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง เพื่อภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นแหล่งที่นำมากองเงินตราจากต่างประเทศเข้ามาได้มากที่สุดของประเทศไทย

ความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนี้มีความหมายและองค์ประกอบที่ชัดเจนนี้คือกลุ่มที่อยู่ร่วมกัน โดยเป็นเจ้าของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว และเกิดกระบวนการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มขึ้นมา (วีรพล ทองมา และประจetc จำนวน, 2547) ในมุมมองของธนาคารโลก ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ผู้ซึ่งต้องได้รับผลประโยชน์ และรายได้อย่างยั่งยืนจากการท่องเที่ยว จากการหลุดพ้นความยากจน และไม่ส่งผลกระทบแก้วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจต่อชุมชน และเกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

แนวคิดการบริหารจัดการของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว เพื่อรับรักษาภาระด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่น สามารถคงคู่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปยังชุมชนได้อย่างง่ายดาย ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นวิถีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (ประพัทธ์ชัย ไชยนกอก, 2553) และเกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การคุ้มครองป่าไม้ แหล่งท่องเที่ยวของคนองในอนาคต

ระบบบริการข้อมูลสารสนเทศการท่องเที่ยวเป็นการบริการความสะดวกเพื่อนำเสนอให้ทราบเกี่ยวกับปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ ภูเขา ป่า ไม้ น้ำตก เกาะแก่ง หาดทราย ชายทะเล และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน กิจกรรมงานเทศกาล ขนบธรรมเนียมประเพณี กีฬา สวนสัตว์ สวนสนุก วัฒนธรรม ประเพณีหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อสร้างความสนใจต่อความต้องการทางการท่องเที่ยว รวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎระเบียบ พิธีการเข้าออกประเทศ สภาพดินฟ้าอากาศ หน่วยเงินตรา ระบบกระแสไฟฟ้า การนับถือศาสนาของประชาชน ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้ที่สนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวได้รับทราบและเตรียมความพร้อมได้อย่างสะดวก

ปัจจัยด้านข้อมูลสารสนเทศ นับเป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผลกระแทกในเชิงบวก ซึ่งช่วยเสริมสร้างศักยภาพและประสิทธิภาพในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถเปลี่ยนในตลาดโลกได้ (สุวรรณชัย ฤทธิรักษ์ และมนันต์ศุทธสกุล, 2544 : 356) และเครื่องมือที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ศิริถักษณ์ ใจกลาง ปิเตอร์ รักรัตน์, ลัดดาวัสด์ แก้วกิติพงษ์, 2010) เพื่อทำให้เกิดความสะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้องแม่นยำของนักท่องเที่ยวในประเทศไทย และต่างประเทศ ดังนี้ หากชุมชนใด กำลังทันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถนำมาใช้ในการจัดการบริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น เส้นทางที่ใช้ในการเดินทาง สภาพของดินฟ้าอากาศ อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราสถานที่ท่องเที่ยว วิถีชีวิต สภาพสังคมชุมชน ร้านอาหาร และสถานที่พัก ซึ่งครอบคลุมครบถ้วน และตอบสนองความต้องการได้มากขึ้น ก็จะส่งผลทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกเดินทางไปในชุมชนนั้น

อำเภอเชียงของมีสถานที่แหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น น้ำตกห้วยเมือง ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในหุบเขา พื้นที่บ้านห้วยเมืองมีความสวยงาม ห้วยทรายมานมีจุดชมวิว 2 ฝั่ง โงงของระหว่างไทย – ลาว พื้นที่ติดกันน้ำโขง เริ่มตั้งแต่บ้านหาดไคร้ไปถึงบ้านหัวเวียง ท่าจันปลาบึงกุ่ม บริเวณลานหน้าวัดหาดไคร้ จะมีการบวงสรวงก่อนลงจับปลา ช่วงวันที่ 17-19 ของเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งหาดไคร้ได้ยกศูนย์ผ้าทอไคร้ด้านลศรีตอนซ้าย สินค้าหัตถกรรมที่ศูนย์หัตถกรรมบ้านสถาน และ ชาวบ้านลงไปเก็บไก (สาหร่ายน้ำจืดที่เกิดในแม่น้ำโขง) โดยจะนำมาตากแห้งไว้เครื่องปูรุง เช่น ฯลฯ ตะไคร้ ลงไปนำไปประกอบกินได้ รสชาติหวาน กรอบ ปัจจุบันนำมาราดเป็นสินค้าโอทอป

ดังนั้นชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของจึงเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายและมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและ ผลกระทบทางวัฒนธรรม เป็นประตูเส้นทางไป ประเทศลาวและ

ประเทศไทย เมื่อปี พุทธศักราช 2556 สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 อำเภอเชียงของ มีการเปิดใช้งาน รวมทั้งการเข้าสู่ประชาชนอาเซียนในปี พุทธศักราช 2558 อันจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใน อำเภอเชียงของเป็นจำนวนมากแต่ชุมชนยังไม่ได้เตรียมคิดวิธีการ หรือจัดการในระบบข้อมูล สารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดทั้งปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลกระทบ การ หลังไฟลุกของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในการสร้างระบบสารสนเทศในภาพของส่วนร่วมของชุมชน ต่อการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง เช่น สถาบันด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พุทธศักราช 2555-2559 หน้าที่ 21 ประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ในการขาดการมี ส่วนร่วมของชุมชน กับภาครัฐ และการพัฒนารูปแบบที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร

ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ให้สามารถนำองค์ความรู้ และจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน มาจัดทำให้เป็นระบบ สารสนเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลของสาธารณชน และการตัดสินใจของ นักท่องเที่ยว อันจะทำให้ทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชน พร้อมกับ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่จะกลับมา อีกครั้งในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของมีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และแหล่งท่องเที่ยวอะไรบ้างที่สามารถพัฒนาให้เป็นที่น่าสนใจ โดยใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. ชุมชนลุ่มน้ำโขงมีระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชนหรือไม่ ถ้ามีเป็นรูปแบบหรือระบบใด และมีการจัดการอย่างไร
3. ระบบสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง จะมีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ของชุมชน ลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่ใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. ศึกษาความต้องการในการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ชุมชน ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว

3. เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาในชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ทั่ว Lambert เป้าหมายการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มี จำนวน 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลสถาน ตำบลครรช์ ตำบลบุญเรือง ตำบลหัวยช้อ ตำบลศรีค้อนซ้าย ตำบลริมโขง

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอเชียงของ จำนวน 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลสถาน ตำบลครรช์ ตำบลบุญเรือง ตำบลหัวยช้อ ตำบลศรีค้อนซ้าย ตำบลริมโขง โดยมีผู้ให้ ข้อมูลเบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้มีความรู้หรือครุภูมิปัญญาท้องถิ่น คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ นายอำเภอเชียงของ ปลัดอำเภอเชียงของนายกเทศมนตรีตำบลกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชุมชาวบ้าน จำนวน 50 คน ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ เก็บข้อมูลจากประชากรโดยใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เกี่ยวข้องกับโอกาสทางสถิติ ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการ คือ บุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ประกอบการบริษัททัวร์ โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าใน อำเภอเชียงของ ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 103 คน

3. กลุ่มนักท่องเที่ยว คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวใน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 150 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งอิฐและให้นักท่องเที่ยวกรอกแบบสอบถามภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษสอบถามตามรูปแบบสารสนเทศที่ต้องการใช้ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ศึกษารูบททางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความเป็นมาของชาติพันธุ์ วัฒนธรรม

2. ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถนำมารังสรรคเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวได้ ตามแนวคิด ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว (3A's)

3. ศึกษาระบบสารสนเทศที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่ การวางแผนจัดการสารสนเทศข้อมูลท่องเที่ยว การประเมินผลบสารสนเทศการท่องเที่ยวและการแก้ไขระบบ หรือวิธีการใหม่ที่ดีที่สุดต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบสารสนเทศโดยนำวิธีการและรูปแบบที่ได้มาตรฐาน มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยนี้นิยามศัพท์เฉพาะ ดังต่อไปนี้

การพัฒนาระบบ หมายถึงการนำเอาขั้นตอน วิธีการดำเนินการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน มาทำการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกับ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ

ระบบสารสนเทศการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึงการนำข้อมูลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในที่มีความโดดเด่น น่าสนใจแต่ละชุมชนมาจัดให้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลนั้น ได้อย่างง่าย

วัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำโขง หมายถึงความเป็นมาของชุมชน ชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐาน ศักยภาพการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวและปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากที่อื่น ๆ โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายอย่างแท้จริง

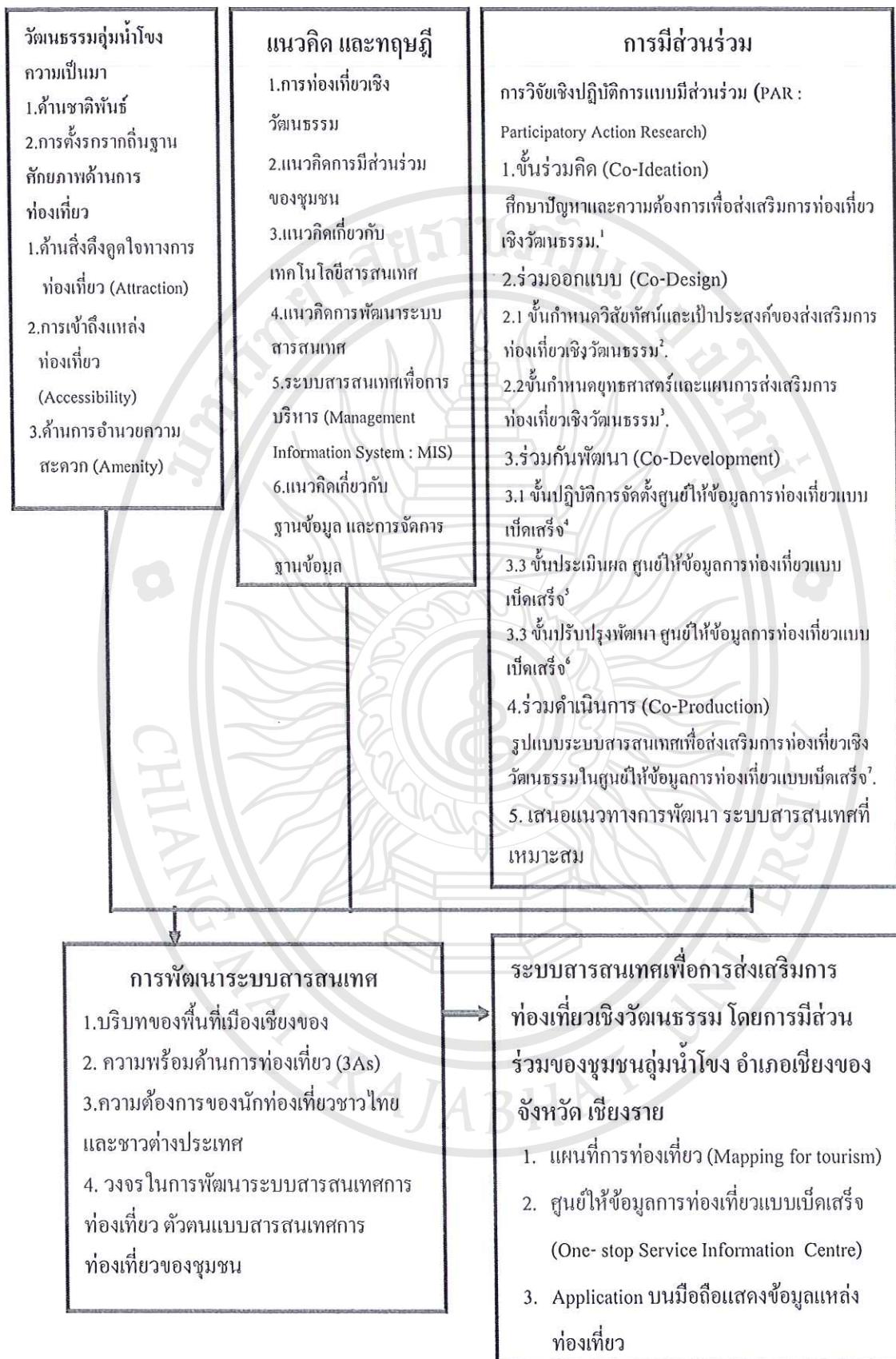
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึงการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจ การสัมผัสกับ วัฒนธรรมในทุกมิติของคนในสังคมและชุมชน ทั้งส่วนที่เป็นวัตถุธรรมและ นามธรรม คือวัฒนธรรมจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือการใช้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมาจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สามารถของชุมชนลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในของชุมชน

ของตน โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการวางแผนวิเคราะห์ทุกขั้นตอน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบบสารสนเทศเพื่อการต่อสู้เสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง นี้มีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสร้างระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยใช้หลักแนวคิดการสร้างระบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการจัดการที่นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศแบบใหม่ มาพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนให้มากที่สุด โดยอาศัยการบริหารทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Management Resources) การพัฒนาต้นแบบ (Prototyping Tools) และแนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานการวิจัย ควบคู่กับการใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกรอบการจัดการและการอภิปรายผลโดยสร้างระบบสารสนเทศใหม่จากการศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยการปฏิบัติการจริง และตั้งเคราะห์ระบบสารสนเทศและแนวทางการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามลำดับ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงกระบวนการทัศน์ได้ดังภาพ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย